

М. ДРАЙ-ХМАРА ЯК ДАСЛЕДЧЫК ЖЫЦЦЯ І ТВОРЧАСЦІ МАКСІМА БАГДАНОВІЧА

Міхайла Драй-Хмара (1889–1939) – украінскі паэт, перакладчык, вучоны-славист. Ён адным з першых ва ўкраінскім літаратуразнаўстве XX ст. звярнуўся да характарыстыкі жыцця і творчасці М. Багдановіча.

“Міхайло Драй-Хмара не выпадкова захопіўся творчасцю К. Тетмайера, як і эстэтычным феноменам М. Богдановіча, – ці поети, як і поети “Абатства”, вугутрышню гармонізували з настроями і почуттями поэта Драй-Хмари. У іхній творчасці вірував эмоцыйно бурлівый дух эстэтычнаго новаторства, спровокованый вугутрышнюю бунтлівісцю, порываням здолати традыцыйніе формы і вяртацца на шырокіі простір повсякчаснаго дерзання і самовідкрыття. Міхайла Драй-Хмару вабили такі творчо неспокойніі, бунтівніі напуги, якіми були Тетмайер <...>, М. Богдановіч <...>” [6, с. 12].

М. Драй-Хмара, нягледзячы на тое, што яго творчая спадчына пасля паўторнага арышту ў 1935 годзе была пад забаронай на Украіне, вядомы далёка за межамі яго радзімы. Дастаткова прыгадаць, што ірландскі вучоны і пісьменнік, прафесар кампаратывістыкі Калумбійскага ўніверсітэта Патрык Колум напісаў *“роман про сучасне жыття ірландців під назвою “Лебеді” <...> під впливом [аднайменнага. – А.М.] сонета Міхайла Драй-Хмари”* [6, с. 15], у якім украінскі паэт *“засвідчив своє громадянське і мистецьке кредо: порыватися до висот поетичної досконалості, берегти і творити індывудуальне мистецьке “Я”, вярватися на нові простори эстэтычнаго раскрылення своїх здібностей і прагнень. Бути творчо незалежним і сміливим”* [6, с. 16]. На творчасці М. Драй-Хмары ў 1967 г. у Сарбонскім універсітэце была паспяхова абаронена дысертацыя яго дачкой – Аксанай Ашэр – на тэму *“Драй-Хмара і ўкраінская “неакласічная” школа”*. Гэта была першая дысертацыя на ўкраїнісцьцы [6, с. 10]. А. Ашэр звяртае ўвагу на такую ацэнку П. Колумам украінскага *“неакласіцызму”*: *“український “неокласицизм” – наслідок великого зрушення духовного відродження України, і це спривнішлося до появи прекрасних творів у літературі. Таке піднесення бувас тоді, коли бездержавна нація відчувас свою державність”* [1, с. 28].

У сувязі з адзначаным мэтазгодна паставіць наступнае пытанне. Ці выпадковым быў інтарэс М. Драй-Хмары да асобы М. Багдановіча, яго творчасці?

Калі супаставім факты жыцця М. Багдановіча і М. Драй-Хмары, кола інтарэсаў гэтых пісьменнікаў, гісторыкаў літаратуры, літаратурных крытыкаў, перакладчыкаў, то заўважым некаторыя супадзенні і падабенствы. Зразумела, што падобныя супадзенні – гэта вынік інтэлектуальных пошукаў, якія прадвызначае адпаведная эпоха для няўрымслівых асоб. Але ж існуе і іншы бок такой з’явы: шлях і М. Багдановіча, і М. Драй-Хмары – гэта шлях адметны, непаўторны ў параўнанні са шляхам іншых пісьменнікаў таго часу ў беларускай і ўкраінскай літаратуры, літаратурнай крытыцы, гісторыі літаратуры, перакладчыцкай дзейнасці.

Дык у чым жа сутнасць вызначанага вышэй падабенства?

Звернемся да тых умоў, якія спрыялі ўзыходжанню абодвух гэтых пісьменнікаў на шлях інтэлектуальнага ўзвышэння, нацыянальнага адраджэння і адпаведнай літаратурнай і літаратурна-крытычнай творчасці. Пры гэтым зварок вылучым факты з жыцця М. Багдановіча, на якія звяртае ўвагу М. Драй-Хмара ў яго ўступным артыкуле да выдадзенага ім на Украіне (1929) зборніка “Вянок” М. Багдановіча.

Пасля заканчэння чатырох класаў гімназіі М. Драй-Хмара паступае ў прыватную Калегію Паўла Галагана ў Кіеве (1906), дзе вывучыў французскую, нямецкую, лацінскую і грэчаскую мовы¹. У час навучання ў калегіі ён пачынае пісаць вершы на рускай мове. Пасля заканчэння гэтай навучальнай установы (1910) паступае на гісторыка-філалагічны факультэт Кіеўскага ўніверсітэта. У 1911 г. друкуе сваю першую навуковую працу “Інтэрмедый 1-й паловы XVII ст. у рукапісе збору Ціханавы Пецябургскай Публічнай бібліятэкі (справаздача аб экскурсіі семінары рускай філалогіі ў С.-Пецябург)”.

Тут можна правесці паралель: М. Драй-Хмара звяртае ўвагу на тое, што на М. Багдановіча “найбольшае вражэння <...> справілі старадавні рукапісныя слов’янскія кнігі та слуцкія поясы. Це відбылося і на його творчості” [3, с. 250].

Пасля заканчэння ўніверсітэта С. Драй-Хмара быў пакінуты ў гэтай навучальнай установе з мэтай падрыхтоўкі да атрымання прафесарскага звання. Аднак у сувязі з вайной ўніверсітэт эвакуіраваўся ў Саратаў, а М. Драй-Хмару накіравалі ў Петраградскі ўніверсітэт у якасці прафесарскага стыпендыята, дзе ён прабыў да 1917 г. Там ён працаваў пад кіраўніцтвам акадэміка А. Шахматава і інш. Пад уплывам выдатнага моваведа прафесара Усевалада Ганцова адбылася “ўкраінізацыя” Драй-Хмары [1, с. 25].

Сярод фактаў жыцця М. Багдановіча, на якія звяртае ўвагу М. Драй-Хмара, – уплыў настаўніка Ніжагародскай гімназіі А. Кабанава – знаўцы беларускай гісторыі, беларуса паводле паходжання – на фарміраванне нацыянальнага светапогляду М. Багдановіча; імкненне беларускага паэта паступіць на філалагічны факультэт Пецябургскага ўніверсітэта (у адпаведнасці з хадайніцтвам перад “Нашай нівай” акадэміка А. Шахматава аб накіраванні кандыдата для вывучэння беларускай мовы, этнаграфіі і гісторыі і далейшай працы на кафедры беларусазнаўства).

У Петраградзе М. Драй-Хмара “відчуў себе украінцем і сказаў сваёй дружцы, што, ставшы на гэты шлях, скорыя помры, ніжэй зійдзе з яго. Якімі прарочымі былі ці словы <...> Украінізацыя Драй-Хмары <...> была для яго падзеяю важливою і великою, што зрабіла цэлы пераворот у яго свідомасці” [1, с. 25-26]. М. Драй-Хмара вызначае М. Багдановіча як аднаго “з найбольшых білоруських поетів доби відродження” [3, с. 245]; звяртае ўвагу, што ў “його поетичній спадцыні ми знайдемо не тільки звичайну тематику ХХ віку, а й тематику білоруського культурного життя, як історичного, так і сучасного: конкретні завдання білоруського нацiональнаго відродження, што пачинало тоді набіраці сталіх і певніх форм, цікавілі яго не менше, ніж філософскія та психологічныя праблемы тієї доби” [3, с. 246], называе яго прарокам нацыянальнага

¹ Тут і далей факты з біяграфіі М. Драй-Хмары прыводзяцца ў адпаведнасці з наступнымі крыніцамі: [1], [8].

М. Драй-Хмара быў таленавітым перакладчыкам; ведаў 19 моў. У 1929 г. ён друкуе першы на Украіне пераклад на ўкраінскую мову вершаў М. Багдановіча. Перакладаў з французскай мовы Шарля Бадлера, Поля Верлена і інш. *“Це був великий майстер перекладу, який органічно вживався в оригінал і створював мовно та образно досконалий мистецький твір. “Цигани” О. Пушкіна, “Демон” М. Лермонтова, “Вінок” М. Богдановіча, улюблений П. Верлен і “Божественна комедія” Данте <...>, А. Міцкевич, <...>, Ш. Бодлер, <...> це та інші поети були постійно в колі духовних зацікавлень цього жадібного до праці, до творчості художника”* [6, с. 13].

Тут можна правесці паралель з фактамі творчай біяграфіі М. Багдановіча, на якія звяртае ўвагу М. Драй-Хмара: *“Вплив французьких поетів позначився й на оригінальних віршах Багдановіча. Ми вже наводили один приклад такого впливу (Верлен – “Le ciel est par-dessus le toit”). Можливо це послатися на другий: Бодлерів “Spleen” (“Quand le ciel bas et lourd pèse comme un couvercle”), безперечно, є джерело для Багдановічового вірша “Дзесь у хмарах жыўць павукі”. Є в Багдановіча переклади й з латынської, німецької та з інших мов”* [3, с. 259]. Украйніч даследчык звяртае таксама ўвагу на кола чытацкіх інтарэсаў М. Багдановіча. сярод нісьменнікаў, якіх ён згадвае, былі і яго любімыя мастакі слова: *“Він читав книжки із всевітньої літературі, із слов’янської, із білорусознавства. <...> З грецьких поетів він найбільше любив Анакреона та Теокріта й читав їх в перекладах, и в оригіналі. <...> Німецьких поетів він читав більше в перекладах, а любив з них особливо Шіллера. З французьких поетів йому найбільше подобалися Бодлер, Верлен. <...> Значно краще обізнаний він був із слов’янськими літературами. <...> Багдановіч ґрунтовно знав польську літературу: читав в оригіналі Міцкевича, Красінського, Словацького, Сирокомлю, Конопціцьку. <...> був обізнаний майже з усіма видатними представниками чеської, сербської, хорватської та болгарської літератури. З російських поетів йому дуже подобався Фет <...>”* [3, с. 248–249].

Сярод здабыткаў у галіне мастацкай літаратуры і літаратурнай крытыкі С. Драй-Хмары – адзіны прыжыццёвы зборнік паэзіі “Проростень” (Кіеў, 1926; два іншыя зборнікі – “Сонячні марші” і “Залізний обрій” пабачылі свет толькі ў 1969 г.), адзіная манаграфія “Леся Українка” (Кіеў, 1926), навуковыя працы ў выглядзе артыкулаў, рэцэнзій. Жыццё М. Драй-Хмары трагічна закончылася ў выніку яго зняволення пасля другога арышту (1935) на Калыме (1939). Рэабілітаваны ён быў толькі ў 1989 г.

Тут зноў можна правесці паралелі з фактамі жыцця і творчай біяграфіі М. Багдановіча: і ў яго выйшаў толькі адзіны прыжыццёвы зборнік вершаў, наступныя (ужо ў выглядзе збору твораў) з’явіліся пасля адыходу Максіма ў нябыт, і беларускі паэт таксама працаваў у галіне літаратурнай крытыкі, гісторыі літаратуры. Жыццё М. Багдановіча таксама трагічна абарвалася, толькі ў выніку невылечнай хваробы. У сувязі з гэтым можна вылучыць наступную гіпатэтычную выснову: трагічным аказаўся б фінал жыцця нашага паэта, каб ён дажыў да зішчальных у адносінах да беларускай інтэлігенцыі 1930-х гадоў.

І М. Багдановіч, і М. Драй-Хмара былі апантанымі ідэяй нацыянальнага

адраджэння, адпаведна – беларускай і ўкраінскай; абодва яны ў сваіх творах звярталі ўвагу на неабходнасць грамадскай актыўнасці дзеля перамогі “*грамадскага гора*” (М. Багдановіч). Тут можна параўнаць, напрыклад, творы гэтых паэтаў розных гадоў (паводле іх стварэння): верш М. Багдановіча “Край мой родны! Як выкляты Богам...” (1909) і паэму М. Драй-Хмары “Паварот” (1922 – 27; “*Михайло Драй-Хмара не апублікаваў цієї поэмы, вваживши, що вона “занадто абстрактна, мінорна” і – не на часі*” [1, с. 17]). Несвоечасовасць, відаць, была ў тым, што паэт у гэтай “*занадта абстрактнай паэме*” савецкага часу малое змрочнасць назіранняў яе героя. Падобную змрочнасць назіраем і ў згаданым вершы М. Багдановіча, у якім лірычны герой успрымае праявы ў родным краі, ад якіх “*жалею сіўскаюцца грудзі*”. Падабенства заключаецца яшчэ і ў грамадзянскай пазіцыі паэтаў. М. Багдановіч канстатуе: “*Ў гутарках-казках аб ішчасці, аб згодзе [для “як выклятага Богам краю”. – А.М.] // Сэрца навін не пачуе <...>*” [2, с. 108]. Адначасова беларускі паэт ставіць пытанне: “*Брація! Ці зможам грамадскае гора? // Брація! Ці хаце нам сілы?!*” [2, с. 108] У гэтай канстатацыі і пытаннях утрымліваецца, акрамя іншага, і апасродкаваны заклік да грамадскага яднання і актыўнасці дзеля шчасця ў родным краі.

Паказальнай у гэтым кантэксце з’яўляецца ацэнка М. Драй-Хмарам цыкла вершаў М. Багдановіча з “*цэнтральным образом лісуна*”: “*Легко догадатися, що в образі лісуна Багдановіч малював білоруський народ, мрійний і бездіяльний <...>*” [3, с. 255].

Падобнае знаходзім і ў М. Драй-Хмары, герой якога бачыць змрочныя карціны ў краі, у які ён вярнуўся: “*<...> навкруги, // негаче море половіє: // стоять нескошени жита, // порожнімі маючи колоссямі, // і ждуть женців,— // а їх // нема. // Безлюдно тут: // ні хутора, // ні деревця:— // степи, // степи // без краю*” [7]. У такой сітуацыі сімвалічнымі бачацца наступныя пытанні і канстатацыі: “*А хто ж село спалив? // – Були такі. // – Руїна, // скрізь руїна... // А винен хто? // Хто винен? – // Ми самі: // лежавши на печі, // держави не збудуши... // Та ми побачімо ще кращі дні: // кров пролилася недаремно – // вона розбудить нам // свідомість. // Надійтеся не на чужі, // а на свої, // на власні сили*” [7]. Сімвалічнасць гэтай часткі паэмы М. Драй-Хмары – прадмет асобнага даследавання. Тут жа звернем увагу толькі на вылучаныя ў прыведзенай вышэй цытаце радкі. У іх – на тыпалагічным узроўні – утрымліваецца своеасаблівы (для беларускага і ўкраінскага адраджэння, праблемы дзяржаўнасці) адказ на цытаваныя вышэй пытанні М. Багдановіча (да іх можна далучыць пытанні з верша “Зразаюць галіны таполі адну за адной...” (1910), ускосныя заклікі з вершаў “Нашых дзедаў душылі абшары лясоў...” (1912), “Дождж у полі і холад... Імгла... (1910), “Пагоня” (1916)).

Звернемся да больш падрабязнай характарыстыкі М. Драй-Хмарам жыцця і творчасці М. Багдановіча, апускаючы тыя з характарыстык, якія прыводзіліся вышэй у адпаведных кантэкстах.

Артыкул “Вінок. Життя й творчість Максима Багдановіча” быў апублікаваны ў зборніку паэзіі М. Багдановіча, падрыхтаваным і выданым М. Драй-Хмарам у Кіеве ў 1929 годзе. Ён мае дзве часткі: “*Вступне слово*” і характарыстыка жыцця і творчасці беларускага паэта, якая складаецца з двух

раздзелаў.

Ва ўступным слове да гэтага зборніка М. Драй-Хмара адзначае, што да гэтага часу на Украіне яшчэ не было кніг беларускіх аўтараў у перакладзе на ўкраінскую мову. Тут жа ён вызначае, чаму менавіта М. Багдановіча ў першую чаргу ён пераклаў на ўкраінскую мову.

“А ось чому: по-перше, він є один із тих письменників-клясиків, що творили основу білоруської художньої літератури; по-друге, він є видатний майстер слова, який чуло відгукувався на всі появи національного та соціального визволення білоруського народу; по-шрест, він з надзвичайною любов’ю ставився до української культури взагалі, а до літератури зокрема: публічно виступав на захист уярмленої Галичини, коли її “просвіщали” Євлогій та графи Бобриньські, друкувався в наших журналах, вивчав наше письменство, мову, писав про наших письменників статті, перекладав їхні твори і навіть сам пробував писати українські вірші” [3, с. 244].

М. Драй-Хмара адзначае, што паміж “Вянком” М. Багдановіча і “Вянком”, падрыхтаваным ім да выдання, няма поўнай адпаведнасці, бо ў апошні ўключаны не толькі вершы з Багдановічавага “Вянка” (іх большая частка), але і творы з першага тома збору твораў беларускага паэта, якія выдаў Інбелкульт.

У першым раззеле другой часткі М. Драй-Хмара характарызуе асаблівасці нацыянальнага руху на Беларусі ў XIX – пачатку XX ст., вызначаючы прыкметы творчасці пісьменнікаў-адраджэнцаў пачатку XX ст. і месца М. Багдановіча сярод іх².

Прыводзячы прыклады з двух перыядаў (1917–1922, 1922–1927) літаратурна-крытычных ацэнак творчасці беларускага паэта, М. Драй-Хмара праяўляе высокі ўзровень дасведчанасці: ён спасылаецца і адсылае да артыкулаў Л. Гмырака³, А. Навіны (А. Луцкевіча), З. Бядулі, Я. Карскага, Ул. Дзяржынскага, У. Пічэты, М. Піятуховіча, М. Грамыкі, А. Бабарэкі. У адпаведнай адсылцы М. Драй-Хмара звяртае ўвагу, што артыкул А. Бабарэкі – гэта крыніца, у якой прадстаўлена больш падрабязная характарыстыка крытычных выступленняў па творчасці М. Багдановіча.

Украінскі перакладчык і крытык звяртае ўвагу таксама на тое, што Інбелкульт падрыхтаваў і здаў у друк збор твораў М. Багдановіча, першы том якога выйшаў з друку пад рэдакцыяй прафесара І. Замоціна. У дадзеным выпадку варта зазначыць, што М. Драй-Хмара выступае для ўкраінскага чытача не толькі ў якасці перакладчыка, гісторыка творчасці перакладзенага ім беларускага паэта, а і папулярызатара яго твораў. Фактычна выконвае адну з важных функцый

² Варта адзначыць, што М. Драй-Хмара прадстаўляў украінскаму чытачу таксама творчасць Янкі Купалы [5]. Праўда, некаторыя яго арыгінальныя назвы Купалы і яго творчасці (“*шчырыя і радзімыя сустрэчці*” Купалына ўтварэння ў 1919 г. БССР [5, с. 283], “*галоўным стрэжнем літаратурнай творчасці*” беларускага паэта была “*сявіцкая Ісларусь і ідыя яе аораджэня*” [5, с. 283; падкрэслена. – А.М.], у зборніку “Шляхам жыцця” Купала, “*атрыцымствыта настрасы, верыць у светлае будучае сваёй баркаваічыны*” [5, с. 285]. Пры гэтым неабходна звярнуць увагу на той факт, што ў зборніку твораў М. Драй-Хмары 2002 г., на які тут робіцца спасылка, рэдактары яго зрабілі істотны каментарый адносна, “*імяў, у якіх псаваўся дадзены артыкул, і мастэрыялаў, якія былі даступныя*” украінскаму аўтару, адсылаючы пры гэтым чытача да “*аналізаў і праці*” (Мюнхенскае выданне, 1958) прафесара Антона Адамовіча [5, с. 283].

³ У спасылцы да аднаведных вывадаў М. Драй-Хмары зроблена гэхнічная памылка: замест прозвішча *Гмырак* пададзена *Грымак* [3, с. 246].

літаратурнай крытыкі: данясенню да шырокай украінскай аўдыторыі дасягненняў беларускай літаратуры ў асобе М. Багдановіча, на якія варта звярнуць увагу, якія варта асэнсаваць. У далейшым жа М. Драй-Хмара апублікуе на Украіне грунтоўную рэцэнзію на гэты двухтомны збор твораў М. Багдановіча.

У другой частцы артыкула на падставе “Матэрыялаў...”, якія перадаў Інбелкульту Адам Багдановіч, а таксама крытычна-біяграфічнага нарыса І. Замоціна ўкраінскі крытык характарызуе жыццёвыя сцэжкі М. Багдановіча, вылучаючы ў іх паказальныя моманты і – галоўнае – этапы ўзыходжання на шлях беларускасці. Паказальна, што крытык вылучае ва ўспамінах Адама Багдановіча адзін з галоўных эстэтычных прынцыпаў, на які арыентаваўся ў сваёй творчасці М. Багдановіч, – так засвойць беларускую мову, каб “*пісати милозвучні вірші й збагатити цю мову новими художніми формами. До останньої менті він шов цілком свідомо, йому хотілося показати, що жадний розмір, жадна форма не чужі для білоруської мови*” [3, с. 249].

М. Драй-Хмара праводзіць параўнальны сэнсаўтваральны аналіз некаторых твораў М. Багдановіча (санет № 61, санет № 299, урывак з “Ліста да п. Ластоўскага”), гісторыю стварэння яго вершаў (“Мяжы”, “На глухіх вулках ноч глухая”, “Вы, панове, пазіраеце далёка”).

Гэтая частка артыкула ўтрымлівае заўвагі адносна “*непрыветнага*” стаўлення “*старіх супрацоўнікаў*” “Нашай шчы” да маладога паэта, некаторых фактаў “*асабістага жыцця*” (“*тры “рамантычныя эпізоды”*”), апошняга (Яліцкага) перыяду жыццёвага шляху Максіма.

Трэцяя частка гэтага артыкула М. Драй-Хмары прысвечана больш падрабязнаму аналізу “*наэтычнай спадчыны*” Максіма Багдановіча. У ёй крытык прапаноўвае падзел твораў беларускага паэта на дзве часткі: 1) творы нацыянальна-сацыяльнага характару, б) творы, напісаныя пад уздзеяннем інтэлігентных колаў, сярод якіх знаходзіўся Багдановіч. М. Драй-Хмара ў першай групе вылучае цэнтральную ідэю, якая праходзіць праз “*большасць вершаў*”: “*нацыянальнае і сацыяльнае адраджэнне краіны*”, а М. Багдановіча вызначае як “*прарока гэтага адраджэння*” [3, с. 253]. Аднак гэтаму падзелу крытык характарызуе ідэйны змест такіх вершаў М. Багдановіча, як “Паміж пяскоў Егіпецкай зямлі”, “Пагоня”, “Мяжы”, “Народ, беларускі народ” і інш. “*Уражання ад бацькаўчыны*”, як вызначае М. Драй-Хмара, спрыялі ўзнікненню “*нізкі вершаў*”, у якіх Багдановіч “*апісвае беларускую прыроду*”, выступаючы “*болей як лірык, чым эпік*”. У сувязі з гэтым характарызуецца вобразнасць вершаў гэтай групы, іх “*псіхалагічны змест*”, ідэі, асаблівасці “*зліцця*” прыроды і паэта, асаблівасці стылізацыі прыроды “*ў народным духу*”, а таксама вызначаецца “*генетычная сувязь*” паміж Багдановічавым “Ціха па мяккай траве сінявокая ноч прахадзіла” і Верленавым “*Le ciel est par-dessus le toit*” (“Над дахам дому – неба дах”). У “*побытавых*” вершах М. Драй-Хмара вылучае асаблівасці тыпізацыі і “*псіхалагічнага афармлення*” іх (“Слуцкія ткачыкі”, цыкл “Старая Беларусь”). Крытык звяртае таксама ўвагу на вытокі Багдановічавага “*песімізму*”: “*корніны яго треба шукаці, по-перше, в тій реакцыйній добі, протягом якої розвивалась творчість М. Багдановіча, по-друге, в тодішній філосафській та художній літаратурі (масло на увазі філосафію Шопенгауэра й Гартмана та*

симвалістичну поэзію” [З, с. 258] (вершы, прысвечаныя Д. Дзявольскаму, С. Палуяну і інш.). Як “надзвычайна цікавыя” вызначае М. Драй-Хмара вершы М. Багдановіча на тэму “мастацкай самасвядомасці паэта і ўвосале прыроды яго творчасці”, вызначаючы пры гэтым, што “літаратурынае credo” беларускага паэта акрэслена ў “Лісце да п. Ластоўскага”. У гэтай жа апошняй частцы артыкула С. Драй-Хмара наступным чынам характарызуе творы М. Багдановіча з боку іх формы: “З боку формы яго творы – найцікавішыя яшчэ в білоруській літаратуры. Багдановіч унёс у цю літаратуру досягнення европейскаго імпрэсіянізму і символізму. Сонеты, терцины, рондо, тріолеты – не жані до нього в білоруській літаратуры форми. Стыль Багдановічевіх віршів – стислий, лаконічний. Надзвычайно вибагливий і суворий до себе, поет обточувал кожне слово” [З, с. 259]. У канцы артыкула ўкраінскі крытык характарызуе М. Багдановіча як перакладчыка, ставячы і гэты напрамак яго творчасці ў еўрапейскі кантэкст.

У другі раз спадчыну М. Багдановіча С. Драй-Хмара прадставіў украінскаму чытачу ў сувязі з выхадам у Беларусі двухтомнага збору твораў беларускага паэта (1927 – 28 гг.). Рэцэнзія “Творы М. Багдановіча у выданні інституту білоруськоп культуры” ўпершыню была апублікавана ў наступным зборніку: *Україна*. – К.: ВУАН – ДВУ, 1930; часткова як рэцэнзія пасля выхаду першага тома гэты матэрыял друкаваўся ў часопісе “Червоний шлях” (1928, № 9/10).

Гэта рэцэнзія прадстаўляе творы М. Багдановіча як пісьменніка-адраджэнца. Крытык звяртае ўвагу на тэматыку твораў у першым томе, “псіхалагічнае афармленне” іх, што прыводзіць да “ўнутрашняга адзіства” твораў. У духу таго часу крытык вызначае сацыяльную значнасць спадчыны беларускага пісьменніка: “поет ставить питання про соціальний стан трудящій Білорусі і часто-густо розвязує його конкретно, заклинаючи селян та робітників до протесту і боротьби проти соціального та національного пригноблення батьківщини” [4, с. 319]. Тут, думаецца, варта гаварыць пра сацыяльна-палітычную абумоўленасць крытычных ацэнак М. Драй-Хмары ў адносінах да творчасці М. Багдановіча; падобныя ацэнкі назіраем і ў адносінах да характарыстыкі “ідэалагічнай постаці” беларускага пісьменніка. У той жа час у кантэксце падобных вызначэнняў украінскі крытык звяртае ўвагу на тое істотнае, што было характэрна для творчасці М. Багдановіча і што робіць яго постаць адметнай у беларускай літаратуры, – “гарачыя сімталы да беларускага адраджэння” [4, с. 320]. У той жа час М. Драй-Хмара, разумеючы, што ў Беларусі, як і ў Украіне, набірае сілу барацьба з нацыянал-дэмакратызмам у літаратуры, сцвярджае, што М. Багдановіч “быў далёкі” ад нацыяналізму.

Характарызуючы працу “літаратурнай камісіі Ігбелькульты”, М. Драй-Хмара вызначае як станоўчы той факт, што ў першым томе зменшаны, акрамя паэзіі, і мастацкая проза, што дазваляе чытачу бачыць творчасць М. Багдановіча “як мастака ў цэлым”.

М. Драй-Хмара ў гэтай рэцэнзіі выступае не толькі як літаратурны крытык, а яшчэ і як тэкстолаг, пра што сведчаць яго заўвагі адносна тэксталагічнай працы літаратурнай камісіі. Ён, апрача гэтага, вызначае некаторыя матэрыялы, якія не ўвайшлі ў збор твораў М. Багдановіча (з архіву В. Ластоўскага), звяртае ўвагу на адсутнасць у многіх выпадках “храналагічных дат” і, адпаведна, на парушэнне

храналагічнага прынцыпу размяшчэння матэрыялаў у зборы твораў. Істотнай з'яўляецца яшчэ адна тэксталагічная заўвага М. Драй-Хмары: *“Генеза багатых віршів неясна через те, що літературна комісія не подала відповідального матеріалу до історії тексту <...> хіба ця залежить не так від працездатності самої комісії, як від загального стану білоруської літературної історіографії, яку тепер тільки взялися творити”* [4, с. 320].

Пры характарыстыцы структуры і зместу другога тома М. Драй-Хмара выступае як крытык літаратурна-крытычных ацэнак творчасці М. Багдановіча, зробленых прафесарам І. Замоціным і змешчаных у гэтым другім томе. Ён вызначае пры гэтым крыніцы, якімі карыстаўся І. Замоцін пры стварэнні свайго крытыка-біяграфічнага нарыса, а таксама звяртае ўвагу на тое, што гэты аўтар *“ставить цілу низку цікавих питань <...> але жадного з них не розв'язує”* [4, с. 320].

У гэтай частцы рэцэнзій М. Драй-Хмара характарызуе М. Багдановіча як літаратурнага крытыка, звяртаючы ўвагу на яго *“чудоўную методу”*: *“даваць вобразную дэфініцыю, а ўжо потым развіваць яе”*. Звяртаючы ўвагу на змест крытычных ацэнак М. Багдановіча, *“присвечаных українським питанням”*, М. Драй-Хмара з сімпатыяй да беларускага крытыка канстатуе наступнае: *“він заступасться за українство, підкується ним, борочить його”* [4, с. 320]; погляд М. Багдановіча на ўкраінскую літаратуру ўкраінскі крытык характарызуе як *“арыгінальны і дастаткова правільны”*. Вызначыўшы мегад (*“фармальна-эстэтычны”*, *“фармальнага аналізу”*), якім карыстаўся М. Багдановіч пры ацэнцы твораў Т. Шаўчэнкі, М. Драй-Хмара прадстаўляе яго літаратурна-крытычныя ацэнкі як *“арыгінальныя і адначасова чыскавыя”*. Рэпрэзентацыйна характарызуе таксама ўкраінскі крытык і ацэнкі М. Багдановічам творчасці В. Самійленкі, Г. Чупрынкі.

Звяртаючы ўвагу на бібліяграфію пра М. Багдановіча, змешчаную ў другім томе, М. Драй-Хмара прыводзіць пералік уласных дзесяці публікацый па творчасці беларускага пісьменніка, літаратурнага крытыка, зробленых на Украіне.

У канцы рэцэнзій М. Драй-Хмара зноў робіць заўвагу тэксталагічнага плану: шкада, што няма ў гэтым выданні *“ні лістоў, ні ўспамінаў”* пра Багдановіча.

Такім чынам, М. Драй-Хмара, аналізуючы і рэпрэзентуючы творчасць М. Багдановіча ўкраінскаму чытачу, не толькі прадстаўляў характарыстыку паказальных асаблівасцей творчасці гэтага беларускага пісьменніка, літаратурнага крытыка, а і доказна імкнуўся паставіць яе ў агульнаславянскі і еўрапейскі кантэкст. Гэта асабліва важна па дзвюх прычынах. Па-першае, у адносінах да некаторых паслярэвалюцыйных ацэнак дакастрычніцкага беларускага прыгожага пісьменства як літаратуры вузкага сацыяльнага (нацыянальнага) значэння і прызначэння. Па-другое, у адносінах да тэндэнцый, якія складваліся ў літаратурнай крытыцы першых двух паслярэвалюцыйных дзесяцігоддзяў: аб росквіце нацыянальных літаратур у савецкі перыяд. Высновы М. Драй-Хмары ўскосна не толькі абвяргалі такія ацэнкі, а і спрыялі захаванню навуковага літаратуразнаўчага аналізу, а не вульгарнага сацыялагізму ў ім.

Література:

1. Ашер, О. Передмова / О. Ашер // Драй-Хмара Михайло. Літературно-наукова спадщина. – К. : Наук. думка, 2002. – С. 17–32.
2. Багдановіч, М. Збор твораў. У 3 т. / М. Багдановіч. – Т. 1. – Мінск: Нав. і тэхніка, 1992. – С. 108.
3. Драй-Хмара, М. Вінок. Життя й творчість Максима Багдановіча / М. Драй-Хмара // Драй-Хмара Михайло. Літературно-наукова спадщина. – К. : Наук. думка, 2002. – С. 224–259.
4. Драй-Хмара, М. Твори М. Багдановіча у виданні інституту білоруської культури / М. Драй-Хмара // Драй-Хмара Михайло. Літературно-наукова спадщина. – К. : Наук. думка, 2002. – С. 319–322.
5. Драй-Хмара, М. Янка Купала (з нагоди 25-річчя літературної діяльності) / М. Драй-Хмара // Драй-Хмара Михайло. Літературно-наукова спадщина. – К. : Наук. думка, 2002. – С. 281–286.
6. Жулинський, М. Шлях із неволі, з небуцця (вступна стаття) / Жулинський М. // Драй-Хмара Михайло. Літературно-наукова спадщина. – К. : Наук. думка, 2002. – С. 3–16.
7. Драй-Хмара, М. Поворот // <http://www.ukrcenter.com/Література/Михайло-Драй-Хмара/26170-1/Поворот>
8. Михайло Драй-Хмара // <http://www.ukrlib.com.ua/bio/printout.php?id=65>